

بررسی رابطه بین بحران مالی شرکت و لحن بدبینانه گزارشگری مالی

محمد علی لطفی

دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، واحد هریس، دانشگاه آزاد اسلامی، هریس، ایران.
lotfi_51@post.ir

چکیده

یکی از مهمترین ویژگی‌های اطلاعات متنی، نوع لحن آن می‌باشد. در حسابداری منظور از لحن، میزان مثبت و منفی بودن متن گزارش‌ها است. لحن گزارش‌های منتشر شده از سوی مدیران، با استفاده از واژگان و ترکیب کلمات مثبت و منفی مشخص می‌شود که به نوعی قصد مدیریت را در نحوه اطلاع‌رسانی به افراد برون سازمانی نشان می‌دهد. از این‌رو، اطلاعات متنی مورد استفاده مدیریت می‌تواند در نوع تصمیم اتخاذی سرمایه‌گذاران مؤثر واقع شود. هدف این پژوهش، بررسی رابطه بین بحران مالی شرکت و لحن بدبینانه گزارشگری مالی است. پژوهش حاضر از لحاظ نتایج اجرا کاربردی بوده و از بعد روش‌شناسی همبستگی و از لحاظ زمان انجام پژوهش از نوع علی (پس رویدادی) می‌باشد. برای محاسبه لحن بدبینانه از روش داویس و تاماسوویت (۲۰۱۲)، استفاده شده است. نمونه پژوهش حاضر شامل ۱۳۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای سال‌های ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۳ می‌باشد. برای آزمون فرضیه پژوهش از رگرسیون چند متغیره با داده‌های ترکیبی استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه نشان داد که بین بحران مالی شرکت و لحن بدبینانه گزارشگری مالی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به عبارتی شرکت‌هایی که دچار بحران مالی شده‌اند، لحن گزارشگری مالی آنها بدبینانه می‌باشد.

واژگان کلیدی: بحران مالی، لحن بدبینانه، گزارشگری مالی.

مقدمه

بحران مالی شرکت‌ها، زیان هنگفتی را برای سرمایه‌گذاران، طلبکاران، مدیران، کارگران، عرضه کنندگان و مشتریان ایجاد می‌کند (رهنمای رودپشتی و همکاران، ۱۳۸۵). شرایطی که در آن یک شرکت قبل از ورشکستگی، مرحله‌ای از کاهش توان مالی را تجربه می‌کند (هاندیرانی و همکاران، ۲۰۲۱). به بیان دیگر، بحران مالی یک رخداد نامطلوب برای شرکت‌ها است که باعث ایجاد زمینه‌های ورشکستگی و در برخی موارد، حذف آنها از بازار می‌شود (فاریاس و همکاران، ۲۰۲۱). قرار گرفتن شرکت‌ها در شرایط بحران مالی، آثار مالی و غیرمالی قابل توجهی از جمله کوچکتر شدن اندازه شرکت، کاهش یا منفی شدن جریان‌های نقدی عملیاتی، افزایش اهرم مالی، کاهش نرخ رشد فروش، کاهش یا حذف کامل مخارج سرمایه‌ای و مخارج بازاریابی و فروش، پذیرش نرخ‌های بهره بالاتر، فروش دارایی‌ها به قیمت‌هایی کمتر از ارزش واقعی آنها، از دست دادن منابع انسانی آموزش دیده و با تجربه، عدم استفاده از فرصت‌های مناسب سرمایه‌گذاری

و به تبع این آثار، کاهش سودآوری و کاهش ارزش سهام را برای آنها به همراه دارد. با این وجود، تعیین دقیق دلایل ایجاد بحران مالی کار ساده‌ای نیست، زیرا در اغلب موارد، وجود مجموعه‌ای از عوامل درون سازمانی و برون سازمانی مانند مدیریت ناکاراه، افزایش رقبا، مشکلات مرتبط با تأمین مالی، بلایای طبیعی، کاهش رشد اقتصادی، تغییرات در تقاضای عمومی، کاهش قدرت خرید مشتریان، افزایش نرخ بهره، عوامل سیاسی و غیره در ایجاد این پدیده دخیل هستند؛ اما از آنجا که بحران مالی اغلب پیش زمینه‌ای برای ورشکستگی و در بسیاری از موارد عامل تسریع کننده آن است. یکی از موانع اثرگذار بر تصمیمات مالی مدیران، وقوع بحران‌های مالی در جهان است. یکی از ویژگی‌های مهم اطلاعات متنی گزارش‌های مالی، لحن است که می‌تواند مفهوم ضمنی متن را تحت تأثیر قرار دهد. مدیران در سال‌های اخیر با بیشتر و پیچیده‌تر شدن میزان گزارش‌های توضیحی حسابداری از آن به عنوان ابزاری هدفمند به منظور اعمال مدیریت ادراک (تلاش به منظور کنترل و دستکاری تصویر انتقالی به استفاده‌کنندگان از اطلاعات) استفاده می‌نمایند. در واقع آنها از مدیریت ادراک استفاده می‌کنند تا پیغامی را که می‌خواهند منتقل کنند و یا باورها، ارزش‌ها و نگرش‌های گیرندگان پیغام را هماهنگ کنند تا آنها به نتیجه دلخواه هدایت شوند. مشارکت کنندگان بازار، متقاضی اطلاعاتی هستند که با استفاده از آن، عملکرد آتی شرکت را پیش بینی کنند. ارائه اطلاعات نوشتاری، دانسته‌های جزئی‌تر و دقیق‌تری را درباره رویدادها افشا می‌کند و به دلیل بیان دیدگاه‌ها و ارزش‌های مدیریت، تقارن اطلاعاتی بین تهیه کنندگان و استفاده کنندگان اطلاعات را کاهش می‌دهد. شرح نوشته‌های کیفی موجود در گزارش‌های مدیریتی که به صورت اختیاری افشا می‌شود، انتظارات عملکردی مشارکت کنندگان بازار سرمایه را شکل می‌دهد. پژوهش‌های گذشته نشان می‌دهد افزودن اطلاعات نوشتاری به اطلاعات کمی، موجب می‌شود که محتوای اطلاعاتی گزارش‌های مالی شرکت‌ها افزایش یابد. در کشورهای مختلف، نهادهای نظارتی بازار سرمایه، شرکت‌ها را به افشای اطلاعات خاصی ملزم می‌کنند. در این گزارش‌ها، علاوه بر اطلاعات کمی، شرح نوشتاری نیز ارائه می‌شود. نحوه ارائه شرح نوشتاری مندرج در این گزارش‌ها، تابع خواست و نظر مدیریت است و برخلاف اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی، درباره نحوه ارائه اطلاعات نوشتاری تجویزی از سوی سازمان‌های ذیصلاح، اقدامی صورت نگرفته است. این عامل فرصتی را جهت مدیریت ادراک استفاده کنندگان از این گزارش‌های متنی در اختیار مدیران قرار می‌دهد. لذا این مطالعه به بررسی رابطه بین بحران مالی شرکت و لحن بدبینانه گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

ویژگی‌های زبان شناختی اطلاعات تهیه شده توسط مدیریت واحد تجاری، می‌تواند موجب تسهیل در نیل به اهداف انتقال واقعیت‌های اقتصادی شود. بر همین اساس در سالیان اخیر این ویژگی‌های همواره مورد توجه پژوهش‌های حوزه حسابداری و مالی رفتاری بوده است. با افزایش حجم توصیف‌های حسابداری، مدیران شرکت‌ها می‌توانند با استفاده از لحن نوشتار یعنی به وسیله مدیریت نوشتار، از مزیت این فرصت‌ها برای منحرف کردن ادراک افراد استفاده کنند. اگر چه در شکل صحیح، مدیران می‌توانند از مدیریت نوشتار برای اهداف اطلاع رسانی با توجه به محدودیت‌های ارقام و استانداردهای حسابداری در زمینه انتقال واقعیت‌های اقتصادی استفاده کنند، با این حال نتایج پژوهش‌های گذشته بر روی لحن نوشتار، نشان دهنده استفاده راهبردی مدیران از مدیریت نوشتار باهدف فریب خوانندگان گزارش‌های سالانه و تأثیرگذاری بر ادراک آنها بوده است (هانگ و همکاران، ۲۰۱۴). ادبیات تحقیق حسابداری و امور مالی در زمینه بررسی محتوای اطلاعاتی گزارش‌های کیفی و متنی شرکت‌ها ازجمله گزارش تفسیری مدیریت با سرعت قابل توجهی در حال گسترش است و مطالعات بسیاری جنبه‌های مختلف این افشاها را کاویده‌اند (لوگرن و مک دونالد، ۲۰۱۱). مطالعات پیشین نشان می‌دهد که لحن مدیریت یک ابزار علامت دهی قابل اعتماد برای انتقال اطلاعات خصوصی در مورد کیفیت

و عملکرد آینده یک شرکت است و تحلیلگران به دنبال لحن خوشبینانه (بدبینانه) تر پیش‌بینی‌های خود را رو به بالا (پایین) تجدیدنظر می‌کنند (نینگ و همکاران، ۲۰۲۴). همچنین لحن بدبینانه بر گزارشگری مالی متهورانه تأثیر منفی و معناداری دارد و حفاظت از حقوق سهامداران باعث تشدید این تأثیر می‌شود. به عبارت دیگر مدیران با سوءاستفاده از مدیریت نوشتار به دنبال تأثیرگذاری بر ادراک استفاده‌کنندگان از گزارش‌های سالانه در خصوص اطلاعات بنیادی شرکت بوده‌اند عقاید و افکار با لحن پیام‌ها در گزارش‌های سالیانه منعکس می‌شود (هانگ و همکاران، ۲۰۱۴، یکینی و همکاران، ۲۰۱۶). پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که بازار سهام به لحن استفاده شده در گزارش‌های مدیریت شرکت واکنش نشان می‌دهد (هنری، ۲۰۰۸)، در حالی که لحن بدبینانه گزارش‌های مالی، واکنش منفی سرمایه‌گذاران را در پی خواهد داشت (فلدمن و همکاران، ۲۰۱۰). همچنین پژوهش‌های پیشین نشان دادند که لحن گزارشگری مالی با نتایج اقتصادی و ریسک تجاری شرکت مرتبط است. برای نمونه، لانگ و همکاران (۲۰۰۰)، دریافتند که لحن خوشبینانه در افشائیات شرکت به شکل مثبتی با قیمت سهام مرتبط است. لوقران و مک دونالد (۲۰۱۱)، دریافتند کلماتی که دارای لحن منفی هستند از تأثیرگذاری و قابلیت اتکاء بیشتری نسبت به کلمات مثبت برخوردار می‌باشند. این دیدگاه، در راستای نتایج پژوهش لاو و میلز (۲۰۱۵)، از دیدگاه روان‌شناختی می‌باشد، از آن جهت که انسان‌ها نتایج تمایل دارند تا بیشتر اطلاعات منفی را پردازش کنند به‌جای اینکه اطلاعات مثبت را پردازش کنند. کوتاری و همکاران (۲۰۰۹)، اثبات نمودند که لحن بدبینانه گزارش‌های مدیریت ارشد با میزان ریسک‌های تجاری شرکت، مرتبط است. نتایج پژوهش دیگری نشان می‌دهد که لحن بدبینانه از لحاظ آماری، تأثیر معناداری بر تصمیم‌گیری خوانندگان دارد (گارسیا، ۲۰۱۳). هنری و لئون (۲۰۱۶)، در این رابطه بیان می‌دارند که سرمایه‌گذاران استفاده راهبردی از لحن گزارشگری را توسط مدیریت مدنظر قرار می‌دهند، بنابراین بر لحن بدبینانه بیش از لحن خوشبینانه تأکید می‌شود. ماهیت و نوع فعالیت شرکت‌ها به گونه‌ای است که اگر چه در ظاهر علامتی از بحران و یا ورشکستگی از خود بروز نمی‌دهند، ولی می‌توانند بحران‌ها و مخاطرات پنهان را به حالت‌های گوناگون و با شرایط پیچیده‌ای با خود حمل نمایند و این بحران‌ها نیز به نوبه خود مسئولین و دست‌اندرکاران نهادهای نظارتی و اجرایی سیستم‌های مالی را بر آن داشت تا مدیریت ریسک و انطباق با ریسک‌های مختلف محیطی را با جدیت بیشتر و کارشناسانه‌تری مورد توجه قرار دهند. تا جایی این نگرانی اهمیت پیدا کرده که شرکت تسویه حساب بین‌المللی و کمیته بال، بر آن شدند تا آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های خاصی را برای اعمال مدیریت ریسک و رویکردهای ریسک‌پذیر در شرکت‌ها تهیه و به اجرا درآورند. از طرفی به دنبال رسوایی‌های مالی شرکت‌های مطرح دنیا و بحران‌های مالی دهه‌های اخیر بازارهای مالی دنیا، انگشت اتهام تا حدودی به صاحبان صنایع و مدیران اجرایی آنها در خصوص ریسک‌پذیری آنها و ریسک‌پذیر نمودن شرکت‌های خود نشانه رفته است. پدیده بحران مالی می‌تواند برای همه شرکت‌هایی که در بازار فعالیت دارند، رخ دهد. همه شرکت‌ها همیشه از این مسئله در امان نیستند. البته تنها برخی شرکت‌ها برای مدتی طولانی بحران مالی عمیق را تجربه می‌کنند و دچار ورشکستگی می‌شوند و باید از بازار خارج شوند. شرکت‌ها برای اینکه از این چنین ریسک‌هایی جلوگیری کنند، باید به تجزیه و تحلیل‌های مختلفی، به‌ویژه در زمینه ریسک ورشکستگی بپردازند. بحران مالی مرحله‌ای است که قبل از وقوع ورشکستگی یا نقدینگی، رخ می‌دهد بحران مالی به‌طور معناداری بر ارزش شرکت تأثیر می‌گذارد. اگر بحران مالی افزایش پیدا کند، منجر به کاهش ارزش شرکت خواهد شد، و هر چه بحران مالی کمتر باشد، ارزش شرکت افزایش پیدا خواهد کرد. به‌طور کلی، استفاده از گونه‌های زبان شناسی همچون لحن خوشبینانه/بدبینانه را مدیران در گزارش‌های کیفی، تشریحی و حتی شفاهی به عنوان شکلی از ادراک هدف‌دار، عمدی و آگاهانه، به منظور دستکاری و ایجاد انحراف در ادراک به کار می‌گیرند. تفاوت لحن خوشبینانه و لحن بدبینانه در گزارشگری مالی شرکت‌ها مبتنی بر عملکردهای مالی است. به عبارت دیگر، اگر عملکردهای مالی شرکت‌ها شفاف باشد، احتمال استفاده لحن بدبینانه بیشتر است و این موضوع می‌تواند نشان دهنده

گزارشگری مالی متهورانه باشد، اما اگر عملکردهای مالی شرکت‌ها با تحریف و عدم بیان صادقانه همراه باشد، احتمال از لحن خوش‌بینانه‌تر برای افشای گزارشگری مالی خود استفاده می‌کنند. شرکت‌هایی که سطح عملکرد مالی مطلوبی دارند و درآمد بیشتری را عاید شرکت کرده‌اند، با لحن بدبینانه‌تری گزارش‌های مالی خود را ارائه می‌دهند، زیرا این شرکت‌ها تمایل بیشتری به سمت محافظه کاری دارند و با کنترل سطح انتظارات، به دنبال کاهش فشارهای سهامداران بر خود می‌باشند. از طرف دیگر با استفاده از لحن بدبینانه به دلیل افشای واقع‌گرایانه عملکردهای خود، به دنبال کنترل قیمت‌های سهام در سطح بازار هستند چراکه در تحت این شرایط، قیمت سهام در سطح بازار نیز واکنش کمتری به اطلاعات حاوی کلمات بدبینانه، نشان می‌دهند (دیویس و همکاران، ۲۰۱۲). بر همین اساس دیویس و تاماسویت (۲۰۱۲)، نشان دادند مدیران در خصوص سودهای اقتصادی تمایل دارند به صورت راهبردی رفتار کرده و بیشتر از لحن خوش‌بینانه و کمتر از لحن بدبینانه استفاده کنند. آنها استدلال کردند که لحن گزارشگری تحت تأثیر عملکرد مالی جاری و آتی، الزامات قراردادی وابسته به قیمت سهام، الزامات قانونی و ملاحظات زمان‌بندی قرار می‌گیرد. بنابراین محدودیت مدیران در خصوص انعطاف‌پذیری انتخاب رویه‌های حسابداری برای دستیابی به اهداف مدیریتی، به افشاهای بدبینانه منجر می‌شود. استفاده از لحن بدبینانه دلالت بر این موضوع دارد مدیران با استفاده از لحن بدبینانه، اطلاعات مربوطتر و آینده‌نگرانانه‌تری در خصوص آنچه در حال حاضر در گزارش‌های سالانه شده، افشا می‌کنند. به عبارتی، بیان مشکلات و واقعیت‌های شرکت در گزارش‌های هیئت مدیره با استفاده از لحن بدبینانه زمانی اتفاق می‌افتد که مدیر دستکاری در اطلاعات نداشته باشد و به بیان حقایق از وضعیت و عملکرد شرکت بپردازد. لحن بدبینانه گزارشگری مالی از قابلیت اتکا برخوردار بوده است و بدون سوگیری خاصی بیان می‌شود. لذا شرکت‌های دچار بحران مالی، لحن گزارشگری مالی بدبینانه دارند.

پیشینه پژوهش‌های خارجی

تنگ و همکاران (۲۰۲۴)، به بررسی حق‌الزحمه حسابرسی، تأخیر گزارش حسابرسی و لحن غیرعادی در شرکت‌های بورسی چین پرداختند. نتایج آنها نشان داد لحن مثبت غیرعادی بر حق‌الزحمه حسابرسی اثر مثبت دارد و منجر به کاهش تأخیر در گزارش حسابرسی می‌شود.

ترن و همکاران (۲۰۲۳)، به بررسی افشای لحن گزارش سالانه، عدم تقارن اطلاعات و عملکرد شرکت در کشور ویتنام پرداختند. نتایج نشان داد لحن گزارش، توانایی برآورد عملکرد واحد تجاری را برای سال آتی دارد. این قابلیت از پیش‌بینی لحن، زمانی که واحد تجاری در درجه بالایی از عدم تقارن اطلاعاتی باشد، بیشتر خواهد بود.

هشام و همکاران (۲۰۲۲)، به بررسی لحن افشای شرحی: مرور و زمینه‌هایی برای تحقیقات آینده پرداختند. نتایج نشان داد که اندازه‌گیری‌های لحن با استفاده از فرهنگ لغت‌های خاص دامنه بیشتر، قدرتمند نسبت به دیکشنری‌های عمومی هستند، تحقیقات آینده باید از آن بهره‌مند شوند. روش‌های پیشرفته با در نظر گرفتن مکانیسم‌های پردازش زبان طبیعی و معانی به جای بسامد کلمات برای دقت بیشتر. دوم، از منظر نظری، مطالعاتی که نظریه‌های روان‌شناختی را به بافت لحن مرتبط می‌کنند، محدود هستند.

خیوکی (۲۰۲۰)، به بررسی لحن غیرعادی در پیش‌بینی سود شرکت‌های چینی در دوره زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۷ پرداختند. نتایج آنها نشان داد، وقتی مدیران قصد فروش سهام خود را دارند، اطلاعات را با لحنی غیرطبیعی خوش‌بینانه منتشر می‌کنند. هنگامی که آنها قصد خرید سهام دارند، اطلاعات را با لحنی غیرطبیعی بدبینانه منتشر می‌کنند تا قیمت سهام را پایین بیاورند.

شفایت (۲۰۱۹)، در پژوهشی به بررسی تأثیر اطمینان بیش از حد مدیرعامل بر لحن گزارش سالانه شرکت‌های آمریکایی

در بازه زمانی ۱۹۹۳ تا ۲۰۱۶ پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد، مدیران عامل دارای اطمینان بیش از حد کمتر از لحن بدبینانه یا منفی در گزارش‌های سالانه استفاده می‌کنند.

پیشینه پژوهش‌های داخلی

نژادحاجی و همکاران (۱۴۰۴)، به بررسی لحن غیرعادی مدیران و حق‌الزحمه و تأخیر حسابرسی پرداختند. از یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که در شرکت‌هایی که اظهارنظر حسابرسی دوره قبل آنها، تعدیل شده است؛ لحن‌های غیرعادی ممکن است ریسک بیشتری را در مورد عملکرد شرکت منتقل کند. از این رو حسابرسان با این دید که شرکت در دوره قبل گزارش حسابرسی تعدیل شده داشته است؛ احتمال می‌دهند که در دوره جاری نیز احتمال تحریفات یا محدودیت در رسیدگی با اهمیت و اساسی داشته باشد. از این رو برآورد حسابرسان از ریسک حسابرسی افزایش یافته و در نتیجه تلاش و زمان بیشتری را صرف رسیدگی به صورت‌های مالی می‌نمایند که منجر به افزایش حق‌الزحمه حسابرسی می‌شود. همان‌طور که طبق نتایج پژوهش حاضر نیز اظهارنظر تعدیل شده حسابرسی در دوره قبل، تأثیر لحن غیرعادی و حق‌الزحمه حسابرسی را تقویت می‌کند ولی بر لحن غیرعادی و تأخیر حسابرسی تأثیر معنی داری ندارد.

علیزاده و همکاران (۱۴۰۳)، به بررسی ارتباط بین بحران مالی شرکت در دستکاری سود توسط مدیریت با تأکید بر نقش نظارتی مؤسسات بزرگ حسابرسی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد بحران مالی بر دستکاری سود تأثیر مستقیم و معناداری دارد و اندازه مؤسسه حسابرسی موجب کاهش میزان تأثیر بحران مالی بر دستکاری سود می‌گردد. به عبارت دیگر؛ بحران مالی موجب دستکاری صورت‌های مالی توسط مدیران شرکت می‌شود و حسابرسی شرکت‌ها توسط سازمان حسابرسی می‌تواند موجب کاهش دستکاری سود توسط مدیران شرکت شود و تأثیر بحران مالی بر مدیریت سود کاهش یابد.

صفرنژاد بروجنی و همکاران (۱۴۰۲)، به بررسی تأثیر لحن گزارشگری مالی بر بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که لحن گزارشگری مالی بر بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر منفی و معناداری دارد. این پژوهش، ضمن آنکه پژوهش‌های حوزه اطلاعات کیفی را توسعه می‌دهد، دانش موجود در حوزه زیر بخش‌های نوظهور؛ یعنی لحن گزارشگری را عمق می‌بخشد.

ثقفی و همکاران (۱۴۰۱)، به بررسی کیفیت گزارشگری مالی، مدیریت لحن گزارش‌های سالانه و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی در محیط بازار سرمایه ایران پرداختند. نتایج این پژوهش مطابق با دیدگاه فرصت‌طلبانه و تئوری‌های نمایندگی بوده و بیان می‌دارد که کیفیت پایین گزارشگری مالی انگیزه مدیران را برای استفاده از لحن مثبت در گزارش‌های سالانه افزایش می‌دهد. از طرفی لحن گزارش‌های توضیحی می‌تواند بر حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسان تأثیر داشته و نقشی میانجی بر ارتباط بین کیفیت گزارشگری مالی و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی ایفا نماید و در نهایت نتایج بیان داشتند که مدیران نمی‌توانند از حق‌الزحمه‌های غیرعادی حسابرسی به‌عنوان ابزاری در جهت پوشش کیفیت پایین گزارشگری مالی استفاده نمایند.

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر از منظر نتیجه اجرا، از نوع کاربردی، از منظر فرآیند اجرا (یا نوع داده‌ها)، از نوع تحلیل محتوای کمی است. در تحلیل محتوای کمی، بیشتر به‌ظاهر متن و شمارش کلمات یا جملات خاصی اکتفا می‌شود. تحلیل محتوا عبارت است از تحلیل گفتار، نوشتار، سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها، فیلم، تصاویر، نحوه ادای کلمات، لحن به‌کاررفته در کلام، خطابه‌ها، اعلامیه‌های سیاسی و نظیر این‌ها (دیانتی دیلمی، ۱۳۹۷). از منظر منطق اجرا (یا نوع استدلال)، از نوع قیاسی

استقرایی، از منظر بعد زمانی طولی و از نوع گذشته نگر (پس رویدادی)، از نظر هدف اجرا، یک پژوهش تحلیلی (به روش همبستگی) می باشد (بنی مهد و همکاران، ۱۳۹۵).

فرضیه پژوهش

بین بحران مالی شرکت و لحن بدبینانه گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود دارد.

مدل پژوهش

برای آزمون فرضیه پژوهش از مدل رگرسیونی زیر استفاده شده است:

$$\text{Pes-Tone}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{Crisis}_{it} + \beta_2 \text{SIZE}_{it} + \beta_3 \text{Lev}_{it} + \varepsilon$$

Pes-Tone_{it} : لحن بدبینانه، Crisis_{it} : بحران مالی، SIZE_{it} : اندازه شرکت، Lev_{it} : اهرم مالی.

متغیر وابسته

متغیر وابسته پژوهش، لحن بدبینانه گزارشگری مالی است. برای به دست آوردن لحن به صورت زیر اقدام شده است:

سه فهرست از واژه‌ها به عنوان "لحن بدبینانه"، به شرح زیر طبقه بندی شده اند:

- ۱- مانند: مشکل دار (ایراد)، آینده تاریک، بد، بی دقتی، گران، سخت (پیچیده)، دشمن، بی ثبات (ناپایدار)، ناراحت کننده.
 - ۲- مانند: سوء استفاده، هشدار، نبرد، تضاد (عدم همخوانی)، افسرده، ناامید کننده، دلسرد، ورشکسته شدن، ترس، سختی، مشکل، پشیمانی (ناامیدی)، تنزل، تهدید، متأسفانه، ضعف (نقص).
 - ۳- مانند: نیستند، نمی توان، انجام نداد، نباید، انجام ندادن، نه، هیچ (صفر).
- سه فهرست از واژه‌ها به عنوان "لحن خوش بینانه"، به شرح زیر طبقه بندی شده اند:
- ۱- مانند: بهترین، بهتر، توانا، مطلوب، خوب، عالی، مهم، مثبت، سودآور، قوی، موفق.
 - ۲- مانند: تحسین، جشن گرفتن، راحت، اعتماد به نفس، خوشحال، لذت بردن، شور و شوق، هیجان زده، خوشحال، راضی.
 - ۳- مانند: تعهد، فداکاری، بهبود، وفاداری، بهره‌وری، پیشرفت، کیفیت.
- لازم به ذکر است که این دو دسته از واژه‌ها به عنوان ملاک تشخیص لحن خوش بینانه و بدبینانه مورد استفاده قرار گرفت.

طبق روش فلدمن و همکاران (۲۰۱۰)، داویس و تاماسوییت (۲۰۱۲) در گزارش‌های توضیحی حسابداری، هرگاه نسبت واژه‌های بدبینانه بر تعداد کل واژه‌ها، بیشتر از نسبت واژه‌های خوش بینانه بر کل واژه‌ها باشد لحن گزارش، بدبینانه خواهد بود و برعکس.

متغیر مستقل

متغیر مستقل در این پژوهش، بحران مالی است. در این پژوهش سه معیار زیر به عنوان معیارهای نشان دهنده وجود بحران مالی در شرکت می باشند (اعتمادی و عبدلی، ۱۳۹۴).

- ۱- زیان مالی در سه سال متوالی (زیان عملیاتی، زیان خالص یا زیان انباشته) داشته باشد.
 - ۲- سود تقسیمی هر سال نسبت به سال قبل بیش از ۴۰ درصد کاهش پیدا کرده باشد.
 - ۳- مشمول ماده ۱۴۱ قانون تجارت باشد (بر اثر زیان‌های وارد شده حداقل ۵۰ درصد سرمایه شرکت از بین رفته باشد).
- چنانچه شرکتی یکی از این سه شرط بالا را داشته باشد، دارای بحران محسوب می شود. به شرکت‌هایی که بحران مالی دارند، مقدار ۱ و در غیر این صورت مقدار صفر داده می شود (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۵).

متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت: برابر است با لگاریتم طبیعی کل دارایی‌های شرکت در پایان سال.

اهرم مالی: نسبت کل بدهی‌ها بر کل دارایی‌ها.

جامعه و نمونه آماری

- جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۳ می‌باشد. برای انتخاب نمونه روش حذف سیستماتیک انتخاب شده و شرایط زیر لحاظ شده است:
۱. سال مالی منتهی به پایان اسفند ماه بوده و در دوره مورد بررسی تغییری در آن ایجاد نشده باشد.
 ۲. اطلاعات مورد نیاز برای انجام پژوهش در طی دوره زمانی به‌طور کامل ارائه شده باشد.
 ۳. قبل از سال ۱۳۹۸ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.
 ۴. جزو شرکت‌های سرمایه‌گذاری (هلدینگ) و واسطه‌گری مالی، بانک‌ها و بیمه نباشند.
 ۵. دارای وقفه معاملاتی بیش از سه ماه نباشند.

جدول (۱): مراحل و نحوه انتخاب شرکت‌های نمونه

تعداد شرکت	شرح
۵۰۸	تعداد کل شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار تا پایان سال ۱۴۰۳
۸۷	شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بیمه، بانک‌ها و واسطه‌گری‌های مالی و مؤسسات تأمین مالی
۶۳	شرکت‌هایی که در طی دوره مورد بررسی (۱۳۹۸-۱۴۰۳) تغییر سال مالی داده‌اند.
۹۲	شرکت‌هایی که سال مالی آنها منتهی به پایان اسفند ماه نیست.
۷۴	شرکت‌هایی که دارای وقفه معاملاتی بیش از سه ماه باشند.
۵۶	شرکت‌هایی که اطلاعات آنها قابل دسترس نبود.
(۳۷۲)	تعداد کل شرکت‌هایی که حذف شدند.
۱۳۶	نمونه آماری

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

آماره‌های توصیفی پژوهش که شمایی کلی از وضعیت داده‌های پژوهش ارائه می‌کنند، در جداول ۲ و ۳ ارائه شده است. نتایج ارائه شده در جدول ۲ آماره‌های توصیفی مربوط به متغیرهای کمی پژوهش می‌باشد:

جدول (۲): آمار توصیفی متغیرهای کمی پژوهش

آماره متغیر	میانگین	میانه	انحراف معیار	بیشینه	کمینه
لحن بدبینانه	۰/۰۱۶	۰/۰۲۳	۰/۰۵۹	۰/۱۴	۰/۰۰۰
اهرم مالی	۰/۵۸۷	۰/۶۱۹	۰/۲۰۱	۱/۴۵۵	۰/۰۷۲
اندازه شرکت	۱۳/۸۹۴	۱۴/۰۳۷	۱/۱۸۱	۲۰/۵۵۹	۱۰/۸۵۸

با توجه به جدول ۲، میانگین که اصلی‌ترین شاخص مرکزی و نشان دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است، شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌ها است. برای مثال مقدار میانگین برای متغیرهای کنترلی اهرم مالی و اندازه شرکت به ترتیب برابر ۰/۵۸۷، ۱۳/۸۹۴ است.

جدول ۳ فراوانی متغیر لحن بدبینانه را نشان می‌دهد. نتایج نشان می‌دهد که ۱۲/۳۸ درصد شرکت‌ها دارای گزارش‌های مالی با لحن بدبینانه و ۸۷/۶۲ درصد شرکت‌ها فاقد گزارش‌های مالی با لحن بدبینانه هستند.

جدول (۳): توزیع فراوانی متغیر لحن بدبینانه

مقادیر متغیر	کد	فراوانی هر طبقه	درصد هر طبقه	درصد تجمعی
شرکت‌های دارای لحن بدبینانه	۱	۱۰۱	۱۲/۳۸	۱۲/۳۸
شرکت‌های فاقد لحن بدبینانه	۰	۷۱۵	۸۷/۶۲	٪۱۰۰
کل		۸۱۶	٪۱۰۰	

جدول ۴ فراوانی متغیر بحران مالی را نشان می‌دهد.

جدول (۴): توزیع فراوانی متغیر بحران مالی

توضیحات	تعداد	درصد
شرکت‌هایی که فاقد بحران مالی هستند	۵۴۲	۶۶.۴۲
شرکت‌هایی که دارای بحران مالی هستند	۲۷۴	۳۳.۵۸
مجموع	۸۱۶	۱۰۰

همان‌طور که در جدول ۴ قابل مشاهده است، جمع کل شرکت - سال‌های مورد بررسی برابر با ۸۱۶ می‌باشد که از بین آنها تعداد ۳۶۰ شرکت - سال یعنی ۳۳.۴۰ درصد شرکت‌ها دارای بحران مالی و ۷۱۸ شرکت - سال معادل ۶۶.۶۰ درصد شرکت‌ها فاقد بحران مالی هستند.

نتایج آزمون فرضیه

فرضیه: بین بحران مالی شرکت و لحن بدبینانه گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول (۵): نتیجه آزمون مدل

$Pes-Tone_{it} = \beta_0 + \beta_1 Crisis_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 Levit + \varepsilon$					
متغیر وابسته: لحن بدبینانه					
متغیر	نماد	ضرایب	خطای استاندارد	آماره Z	سطح معناداری
بحران مالی	Pes-Tone	۰.۷۴۳۱	۰.۴۲۵۹	۲.۲۴	۰.۰۰۱
اندازه شرکت	size	-۰.۱۲۳۲	۰.۰۵۷۳	-۲.۶۶	۰.۰۸۵
اهرم مالی	lev	۲.۹۴۶۱	۰.۲۸۴۶	۶.۴۲	۰.۰۷۳
عرض از مبدا		-۰.۱۹۷۸	۰.۰۷۷۵	-۳.۳۸	۰.۰۰۲
سایر آماره‌های اطلاعاتی					
آماره LR			۸۸.۹۱		
سطح معنی داری (Prob.) والد			۰.۰۰۰۰		
ضریب مک فادن			۹ درصد		

نتایج جدول ۵، نشان می‌دهد که متغیر بحران مالی (۰.۰۰۱) دارای سطح معنی داری کمتر از ۵ درصد است و ضریب آن (۰.۷۴۳۱) عددی مثبت است بنابراین بحران مالی با لحن بدبینانه گزارشگری مالی رابطه مستقیم و معناداری دارد. لذا فرضیه پذیرش مورد پذیرش قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر، در شرکت‌هایی که دچار بحران مالی هستند، لحن گزارشگری مالی آنها بدبینانه خواهد بود. همچنین متغیرهای کنترلی اندازه شرکت و اهرم مالی، رابطه‌ای با لحن بدبینانه گزارشگری مالی ندارند.

ضریب مک فادن برابر با ۹ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل و کنترلی موجود در مدل توانسته‌اند ۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. آماره LR برابر با ۸۸.۹۱ و سطح معناداری آن کمتر از ۵ درصد می‌باشد از این‌رو می‌توان گفت که مدل برازش شده از اعتبار کافی برخوردار است.

بحث و نتیجه گیری

گزارشگری مالی، منبع اطلاعاتی مهمی برای تصمیم‌گیری اقتصادی محسوب می‌شود و مدیران، سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر استفاده‌کنندگان برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود از آن استفاده می‌کنند. ارائه اطلاعات نوشتاری، دانسته‌های جزئی‌تر و دقیق‌تری را درباره رویدادها افشا می‌کند و به دلیل بیان دیدگاه‌ها و ارزش‌های مدیریت، تقارن اطلاعاتی بین تهیه‌کنندگان و استفاده‌کنندگان اطلاعات را کاهش می‌دهد. شرح نوشته‌های کیفی موجود در گزارش‌های مدیریتی که به صورت اختیاری افشا می‌شود، انتظارات عملکردی مشارکت‌کنندگان بازار سرمایه را شکل می‌دهد. پژوهش‌های گذشته نشان می‌دهد افزودن اطلاعات نوشتاری به اطلاعات کمی، موجب می‌شود که محتوای اطلاعاتی گزارش‌های مالی شرکت‌ها افزایش یابد. در کشورهای مختلف، نهادهای نظارتی بازار سرمایه، شرکت‌ها را به افشای اطلاعات خاصی ملزم می‌کنند. در این گزارش‌ها، علاوه بر اطلاعات کمی، شرح نوشتاری نیز ارائه می‌شود. یکی از مهمترین تهدیدهای اقتصاد ملی، ورشکستگی شرکت‌هاست. وقوع ورشکستگی و آثار و تبعات آن برای شرکت‌ها، مسئله حیاتی است. با ورشکسته شدن هر شرکتی، علاوه بر آن که سهامداران آن متضرر می‌شوند و قسمتی از سرمایه خود را از دست می‌دهند، افراد مشغول به کار در شرکت نیز بیکار می‌شوند و زندگی آنها تحت تأثیر قرار می‌گیرد. یکی از راه‌های جلوگیری از پدیده ورشکستگی، پیش‌بینی قبل از وقوع آن یا آشکار شدن علائم آشفتگی مالی است. عواملی که منجر به ورشکستگی یک شرکت می‌شوند، یک‌باره ظهور نمی‌کنند. نشانه‌های وجود بحران مالی یک شرکت بسیار زودتر از ورشکستگی نهایی نمایان می‌شوند. بحران مالی وضعیتی است که شرکت برای کسب منابع مالی کافی جهت عملیاتش ناتوان است و در انجام امور خود دچار زحمت می‌شود. در این وضعیت شرکت برای مواجه شدن با تعهدات خود در سر رسید ناتوان است و همچنین شرکت در تولید وجه نقد کافی برای رفع نیازهایش همچون پرداخت‌ها به وام‌دهندگان و ... توانایی کافی را ندارد. براساس نتایج آزمون فرضیه، بین بحران مالی شرکت و لحن بدبینانه گزارشگری مالی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به عبارتی با افزایش بحران مالی شرکت، لحن بدبینانه گزارشگری مالی افزایش می‌یابد. با توجه به نتایج این تحقیق، به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌شود به لحن گزارشگری مالی توجه کنند چراکه اگر لحن گزارش بدبینانه باشد امکان وجود بحران مالی در شرکت بیشتر بوده و لازم است بررسی بیشتری راجع به سرمایه‌گذاری انجام شود. همچنین در صورت مشاهده خوش‌بینانه بودن لحن گزارش، بررسی‌های بیشتری در خصوص محتوای گزارش‌ها نسبت به اعمال مدیریت ادراک توسط مدیران داشته باشند. همچنین، به نهادهای قانون‌گذار، بورس اوراق بهادار و استانداردگذاران حسابداری پیشنهاد می‌شود در تدوین استانداردها و قوانین جدید و نیز در خصوص اصلاح موارد قبلی با آگاهی از نحوه انجام مدیریت ادراک از سوی مدیران، چارچوب مشخصی برای تدوین گزارش‌های توضیحی با واژگان مشخص طراحی کنند. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، محتوای ارزشی لحن گزارشگری مالی بررسی شود، به این معنی که آیا بازار سرمایه برای لحن بدبینانه یا خوش‌بینانه گزارش، میزان انتظارات خود را از عملکرد شرکت تغییر می‌دهد.

منابع

- ✓ ابراهیمی، کاظم، بهرامی نسب، علی، ممشلی، رضا، (۱۳۹۵)، تأثیر بحران مالی بر کیفیت سود، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۳، شماره ۴، صص ۴۱۵-۴۳۴.
- ✓ بنی مهد، بهمن، عربی، مهدی، حسن‌پور، شیوا، (۱۳۹۵)، پژوهش‌های تجربی و روش‌شناسی در حسابداری، تهران: انتشارات ترمه، صص ۱۲-۲۴.
- ✓ ثقفی، مهدی، فغانی، مهدی، نونهال نهر، علی اکبر، بشیری منش، نازنین، (۱۴۰۱)، کیفیت گزارشگری مالی، مدیریت

- لحن گزارش‌های سالانه و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، دوره ۱۱، شماره ۴، صص ۱۵۹-۱۷۵.
- ✓ دیانتی دیلمی، زهرا، (۱۳۹۷)، روش تحقیق کیفی و کمی در حسابداری همراه با نرم افزار SPSS، تهران: انتشارات عدالت نوین، صص ۱۲۹.
- ✓ رهنمای رودپشتی، فریدون، نیکو مرام، هاشم، شاهوردیانی، شادی، (۱۳۸۵)، مدیریت مالی راهبردی، انتشارات کسا کاوش، تهران.
- ✓ رهنمای رودپشتی، فریدون، نیکومرام، هاشم، نونهال نهر، علی‌اکبر، (۱۳۹۱)، ارزیابی تأثیر رویکردهای قضای و شناختی زبان در گزارش‌های توضیحی حسابداری، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۲، صص ۴۷-۷۲.
- ✓ صفرنژاد بروجنی، امین، چهارمحالی، علی اکبر، پیک فلک، جمشید، ربیعی، محمد، (۱۴۰۲)، تأثیر لحن گزارشگری مالی بر بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، دوره ۱۲، شماره ۲، صص ۴۲۹-۴۴۰.
- ✓ علیزاده، فاطمه، فرازنده نیا، آسیه، احمدی، یاسر، (۱۴۰۳)، بررسی ارتباط بین بحران مالی شرکت در دستکاری سود توسط مدیریت با تأکید بر نقش نظارتی مؤسسات بزرگ حسابرسی، رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، سال ۸، شماره ۹۳، صص ۹۹۸-۱۰۱۰.
- ✓ نژادحاجی، غلامرضا، مرادی، مهدی، پوریوسف، اعظم، (۱۴۰۴)، لحن غیرعادی مدیران و حق‌الزحمه و تأخیر حسابرسی: با تأکید بر اظهار نظر حسابرسی و اندازه حسابرسی، پژوهش‌های حسابرسی حرفه‌ای، سال ۵، شماره ۱۹، صص ۱۶۹-۱۴۲.
- ✓ Ayuningtyas, E., & Harymawan, I. (2021). Negative tone and readability in management discussion and analysis reports: Impact on the cost of debt. *Jurnal Manajemen Teori dan Terapan*, 14(2), 129-146.
- ✓ Davis, A., and Tama-Sweet, I. (2012). Managers' Use of Language across Alternative Disclosure Outlets: Earnings Press Releases versus MD&A. *Contemporary Accounting Research*, 29(3): 804-837.
- ✓ Feldman, R., Govindaraj, S., Livnat, J., and Segal, B. (2010). Managements Tone Change: ost Earnings Announcement Drift and Accruals. *Review of Accounting Studies*, 15(4): 915-953.
- ✓ Handriani, E., Ghozali. I. & Hersugodo. (2021). "Corporate governance on financial distress: Evidence from Indonesia". *Management Science Letters*. Vol.11. pp.1833-1844.
- ✓ Henry, E. (2008). Are investors influenced by how earnings press releases are written? *Journal of Business Communication*, 45 (4): 363-407.
- ✓ Henry, E., & Leone, A. J. (2016). Measuring qualitative information in capital markets research: Comparison of alternative methodologies to measure disclosure tone. *The Accounting Review*, 91(1), 153-178.
- ✓ Hesham Bassyouny, Tarek Abdelfattah, Lei Tao (2022). Narrative disclosure tone: A review and areas for future research, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Volume 49, 1-17.
- ✓ Huang, X., Teoh, S. H., & Zhang, Y. (2014). Tone management. *The Accounting Review*, 89(3), 1083-1113.
- ✓ Konadu, R., Ahinful, G. S., Boakye, D. J., & Elbardan, H. (2022). Board gender diversity, environmental innovation and corporate carbon emissions. *Technological Forecasting and Social Change*, 174, 121279.
- ✓ Lang, M. H. & Lundholm, R. J. (2000). Voluntary disclosure and equity offerings: Reducing information asymmetry or hyping the stock? *Contemporary Accounting*

- Research, 17 (4): 623-662. <https://doi.org/10.1506/9N45-F0JX-AXVW-LBWJ>.
- ✓ Loughran, T., & McDonald, B. (2011). When is a liability not a liability? Textual analysis, dictionaries, and 10-Ks. *The Journal of finance*, 66(1), 35-65.
 - ✓ Loughran, T., & McDonald, B. (2011). When is a liability not a liability? Textual analysis, dictionaries, and 10-Ks. *The Journal of finance*, 66(1), 35-65.
 - ✓ Malaquias RF, Júnior DMB. (2021). Positive Tone in Management Reports and Volatility of Stock Returns. *Global Business Review*. Doi: 10.1177/09721509211054279.
 - ✓ Ning, J., Zhang, L., Mi, B., Yang, J. H., & Tao, L. (2024). Signalling through managerial tone and analysts' response. In *Accounting Forum* (pp. 1-27). Routledge.
 - ✓ -Shafayat, H. (2019). Ceo overconfidence and tone of annual report. A thesis submitted for the degree of Master of Science in Finance in the Department of Finance & Management Science, University of Saskatchewan, Saskatoon, SK.
 - ✓ Tran, L.t.h., Tu, T.t.k., Nguyen, T.t.h., Nguyen, H.t.l., & VO, x.v. (2023). Annual report narrative disclosures, information asymmetry and future firm performance: evidence from Vietnam. *International Journal of Emerging Markets*, 18(2), 351-375.
 - ✓ -Xu, W., and D. Qi. (2020). Abnormal tone in management earnings forecast, media negative coverage, and insider trading. *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics* 10: 1-26.